Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

„FOLIA BIBLIOLOGICA" (2025), VOL. LXVII
DOI: 10.17951/fb.2025.67.13-37

Anna Elżbieta Kuczyńska
Biblioteka Główna
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
ORCID ID: 0009-0002-9107-5333

MARIA BECHCZYC-RUDNICKA W ŚWIETLE ARCHIWALIÓW: ANALIZA WYBRANYCH MATERIAŁÓW Z ZASOBÓW ZGROMADZONYCH W ODDZIALE ZBIORÓW SPECJALNYCH BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UMCS

Streszczenie: Artykuł poświęcony jest analizie wybranych materiałów archiwalnych dotyczących Marii Bechczyc-Rudnickiej, zgromadzonych w Oddziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Celem pracy jest ukazanie potencjału badawczego tych zasobów oraz rekonstrukcja wybranych aspektów działalności i życia bohaterki po 1944 r., na podstawie zachowanych fotokopii dokumentów. W artykule wykorzystano różnorodne źródła, takie jak listy, kartki pocztowe czy odznaczenia państwowe, które poddano analizie historycznej i krytyce źródłowej. Przeprowadzone badania pozwalają nie tylko na uzupełnienie dotychczasowej wiedzy o Marii Bechczyc-Rudnickiej i jej pracy na terenie Lublina, lecz także na wskazanie nowych kierunków interpretacyjnych związanych z jej aktywnością zawodową i społeczną. Artykuł podkreśla znaczenie zbiorów specjalnych jako cennego źródła do badań biograficznych oraz dokumentowania dziedzictwa kulturowego. Wnioski płynące z analizy potwierdzają, że archiwalia stanowią istotny materiał do pogłębionych studiów nad postaciami mniej obecnymi w głównym nurcie badań historycznych.

Słowa kluczowe: dokumenty osobiste, Maria Bechczyc-Rudnicka, zbiory specjalne, Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Maria Bechczyc-Rudnicka in the Light of Archival Materials: An Analysis of Selected Documents from the Collections of the Special Collections Department of the Main Library of UMCS

Abstract: The article is devoted to the analysis of selected archival materials concerning Maria Bechczyc-Rudnicka, held in the Special Collections Department of the Main Library of Maria Curie-Skłodowska University. The aim of the study is to demonstrate the research potential of these

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

resources and to reconstruct selected aspects of the subject's life and activity after 1944, based on preserved photocopies of documents. The article draws on a variety of sources, including letters, postcards, and state decorations, which have been subjected to historical analysis and source criticism. The conducted research not only supplements the existing knowledge about Maria Bechczyc-Rudnicka and her work in Lublin, but also indicates new directions of interpretation related to her professional and social activity. The article emphasizes the importance of special collections as a valuable source for biographical research and the documentation of cultural heritage. The conclusions drawn from the analysis confirm that archival materials constitute an essential basis for in-depth studies of figures less represented in the mainstream of historical research.

Keywords: personal documents, Maria Bechczyc-Rudnicka, special collections, Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

17 marca 1969 r. do Biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (dalej: Biblioteka UMCS) wpłynęło pismo, adresowane do jej ówczesnego dyrektora Tadeusza Smołki[1], z prośbą o wykonanie fotokopii dokumentów osobistych, m.in. listów, dyplomów, przepustek czy nominacji, w celu przekazania oryginałów do Muzeum im. J. Czechowicza w Lublinie, zaś reprodukcji do teki osobowej w bibliotece[2].

Jego autorką była Maria (Ksenia) Bechczyc-Rudnicka z domu Mataftin (1888–1982) – pisarka, tłumaczka i wybitna krytyczka teatralna, zaliczana do najważniejszych postaci życia kulturalnego powojennego Lublina. Urodziła się w Warszawie jako córka Heleny z Raszpilów i Piotra Matafina, carskiego urzędnika, a jej rodzina wywodziła się z zamożnej szlachty rosyjskiej[3]. Fakt ten nie pozostaje bez znaczenia, ponieważ dzięki pozycji rodziców Maria otrzymała gruntowne wykształcenie. W 1907 r. ukończyła Institut Błagorodnych Diewic, czyli Instytut Szlachetnie Urodzonych Panien w Petersburgu, a następnie kontynuowała naukę na Wydziale Historyczno-Filozoficznym Wyższych Kursów Żeńskich im. K. Bestużewa w tym samym mieście[4]. Kursy te były alternatywną formą edukacji w czasie, kiedy władze carskie zakazały kobietom studiowania na rosyjskich uniwersytetach[5]. Lata 1911–1912 spędziła w Paryżu, studiując dzieła związane z historią Wielkiej Rewolucji Francuskiej, co zaowocowało publikacją dwóch rosyjskojęzycznych prac naukowych na

[1] Był dyrektorem Biblioteki UMCS w latach 1953–1970. Zob.: M. Jasienowicz, M. Wilczyńska, *Dyrektor Tadeusz Smołka*, „Biuletyn Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie" 1970, r. XVIII, nr 4, s. 5–19.

[2] Maria Bechczyc-Rudnicka: Listy do Biblioteki Głównej UMCS, Pol. 1936–1965, sygn. Rkps 512, k. 4.

[3] A. Baran, *Ksenia Matafin – życie i działalność w latach 1888–1918*, „Bibliotekarz Lubelski" 2023, r. LXVI, s. 25–52.

[4] B. Frankowska, *Encyklopedia Teatru Polskiego*, Warszawa 2023, s. 31.

[5] M. Derecki, *Pani Maria*, [w:] *Z dziejów ruchu literackiego na Lubelszczyźnie. Szkice i wspomnienia*, red. S. A. Łukowski, Lublin 1998, s. 219.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

ten temat[6]. Lata późniejsze były czasem podróży[7]. Podczas jednej z nich poznała swojego przyszłego męża, Antoniego Bechczyc-Rudnickiego – historyka i publicystę. Zamieszkali w należącym do Marii majątku w okolicach Pskowa, który utracili podczas rewolucji w 1917 r. Rok później przybyli do Polski. Trudna sytuacja materialna zmusiła małżonków do podjęcia pracy zarobkowej jako nauczyciele języków obcych. W 1923 r. Antoni Bechczyc-Rudnicki otrzymał propozycję pracy w Polskiej Agencji Telegraficznej w Warszawie, dokąd małżonkowie się przenieśli. Maria rozpoczęła wówczas pracę w „Przeglądzie Mierniczym"[8]. W 1925 r. debiutowała nowelą *O niebieskim ptaku nad doliną Spoleto*, opublikowaną w „Gazecie Warszawskiej" (nr 112)[9], natomiast dziesięć lat później ukazała się jej pierwsza powieść *Sol lucet Germaniae*[10]. Przed II wojną światową publikowała nowele i powieści oraz tłumaczyła literaturę francuską i rosyjską. Po 1944 r. osiedliła się w Lublinie, gdzie odegrała kluczową rolę w odbudowie życia kulturalnego. Pracowała jako kierowniczka literacka Teatru im. Juliusza Osterwy, redaktorka tygodnika „Kamena" oraz współpracowniczka pism „Teatr" i „Sztandar Ludu". Uznawana była za autorytet w dziedzinie krytyki teatralnej. Urszula Gorzelak podkreśla, że choć była surowym i wymagającym krytykiem, pisano o niej, iż „miała najwłaściwszy stosunek do teatru – taki, jaki powinien charakteryzować prawdziwego krytyka: kochała teatr i zawsze była jego partnerem". Maria Bechczyc-Rudnicka była aktywną uczestniczką środowiska literackiego – należała do SPATiF-ZASP, Międzynarodowego Instytutu Teatralnego i Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Do dziś jest pamiętana jako mecenas młodych krytyków i „chodząca encyklopedia teatru"[11].

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie korespondencji adresowanej do Marii Bechczyc-Rudnickiej jako wielowarstwowego źródła badawczego, które może być analizowane z trzech komplementarnych perspektyw: historycznej, literackiej oraz osobistej. Kartki pocztowe, listy i papiery prywatne nie tylko dokumentują życie i działalność jednej z najważniejszych postaci życia teatralnego i kulturalnego powojennego Lublina, ale także rzucają światło na relacje środowiskowe, funk-

[6] A. Szałagan, *Polscy pisarze i badacze literatury XX i XXI wieku*, [online] pisarzeibadacze.ibl.edu.pl https://pisarzeibadacze.ibl.edu.pl/haslo/899/bechczyc-rudnicka-maria-ksenia [dostęp: 04.01.2026].

[7] A. Baran, *op. cit*., s. 31.

[8] U. Gorzelak, *Maria Bechczyc-Rudnicka (1888–1982)*, [online] teatrnn.pl https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/maria-bechczyc-rudnicka-18881982/ [dostęp: 03.01.2026].

[9] A. Szałagan, *op. cit.*

[10] T. Kłak, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia z Matafinów*, [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, red. A. Hutnikiewicz, A. Lam, t. 1, Warszawa 2000, s. 29.

[11] B**.** Frankowska, *Alfabet Krytyków Teatralnych: Maria Bechczyc-Rudnicka*, [online] aict.art.pl https://www.aict.art.pl/2008/11/09/alfabet-krytykeatralnych-maria-bechczyc-rudnicka/ [dostęp: 03.01.2026].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

cjonowanie instytucji kultury oraz indywidualne strategie przetrwania i ekspresji w warunkach PRL.

Prywatna korespondencja ma szczególne znaczenie w badaniach historyczno-literackich, ponieważ odsłania codzienność twórców i emocje, które są często pomijane w oficjalnych dokumentach. Pozwala też lepiej zrozumieć kontekst ich powstawania, relacje środowiskowe i światopogląd autora, a także ujawnia autentyczne reakcje na wydarzenia społeczno-kulturalne. Analiza tych dokumentów służy więc nie tylko rekonstrukcji dorobku Marii Bechczyc-Rudnickiej, ale także pogłębieniu wiedzy o lubelskim życiu intelektualnym i artystycznym XX w.

Fotokopie, na których oparto niniejszą analizę, zachowują istotne cechy oryginałów, takie jak układ graficzny, forma zapisu czy pieczęcie. Umożliwia to zastosowanie pełnej procedury krytyki źródłowej, bez ingerencji w materiał pierwotny. Włączone do Zbiorów Specjalnych Biblioteki UMCS z zachowaniem standardów opisu archiwalnego stanowią wiarygodne źródło naukowe. Artykuł opiera się na analizie fotokopii odznaczeń państwowych oraz korespondencji prywatnej z okresu powojennej Polski. Choć oryginały znajdują się w zasobach Muzeum im. J. Czechowicza, ich wierne kopie stanowią pełnoprawny materiał badawczy.

Do napisania artykułu wykorzystano jedynie część zgromadzonych archiwaliów, ponieważ jego głównym celem było ukazanie działalności Marii Bechczyc-Rudnickiej po roku 1944. To właśnie w tym okresie, po przeprowadzce do Lublina, rozpoczął się najbardziej znaczący etap jej pracy zawodowej i społecznej. Wzmianki o wcześniejszych latach życia autorki mają charakter kontekstowy i służą zarysowaniu tła biograficznego[12]. W pracy przyjęto porządek chronologiczny, gdyż taki sposób prezentacji materiału źródłowego pozwala na systematyczne odtworzenie lubelskiego etapu życia i aktywności zawodowej oraz społecznej Marii Bechczyc-Rudnickiej.

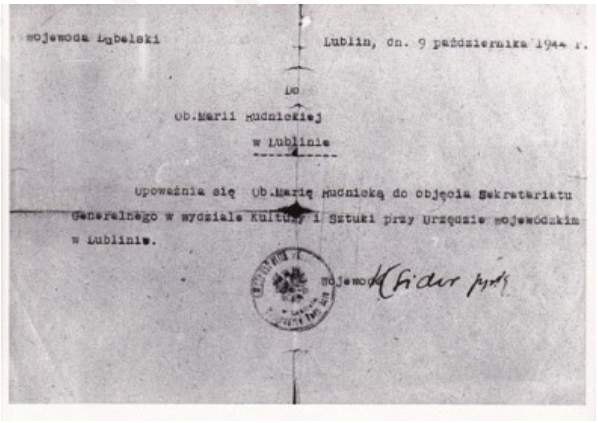
W tekście zaprezentowano 22 dokumenty osobiste (legitymacje, odznaczenia państwowe, nagrody), w tym 7 listów i 2 karty pocztowe pisane do Marii Bechczyc-Rudnickiej w latach 1944–1963. Ich nadawcami są: Paul Cazin, Juliusz Kleiner, Marian Toporowski, Jan Parandowski, PEN Club Warszawa oraz Feliks Wróbel.

Po śmierci A. Bechczyc-Rudnickiego Maria ponownie wyszła za mąż za Edwarda Wrockiego, znanego warszawskiego muzykologa, przedwojennego dyrektora Biblioteki Operowej. Pisała wówczas recenzje z koncertów. Jak zauważa Józef Zięba, prawdo-

[12] Opracowanie całego zbioru archiwaliów przekraczało ramy objętościowe tego artykułu. Zebrane dokumenty z lat wcześniejszych pozostają jednak cennym materiałem do dalszych badań. W przyszłości planowane jest ich pełniejsze opracowanie w osobnej publikacji. Taka decyzja pozwoliła na pogłębioną analizę wybranego okresu życia Marii Bechczyc-Rudnickiej bez nadmiernego rozproszenia tematycznego.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

podobnie tak się poznali[13]. Małżeństwo to łączyło zatem literacko-teatralną aktywność Marii z muzyczną działalnością Edwarda. Po wybuchu II wojny światowej zajęła się przekładami, głównie pieśni i oratoriów, na język polski z angielskiego, francuskiego, włoskiego, rosyjskiego i niemieckiego. Jest autorką pierwszego polskiego przekładu *Pasji wg. Św. Mateusza* Jana Sebastiana Bacha[14] (dokonanego na prośbę śpiewaczki Krystyny Szczepańskiej)[15]. Po wybuchu powstania warszawskiego małżonkowie przenieśli się do Lublina i 1 października zgłosili się do Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, by aktywnie uczestniczyć w odbudowie życia kulturalnego[16]. Sama Maria, już po latach, wspominała to tak: „Nie ślepy traf zaprowadził mnie do Lublina, nie fala wypadków dziejowych. Wybrałam to miasto świadomie. Lublin był siedzibą PKWN, a mnie wtedy chodziło już nie o przytułek, lecz o moją cegiełkę w NOWYM"[17]. W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się kopia dokumentu potwierdzającego nominację (z dnia 9 października 1944 r.) Marii Bechczyc-Rudnickiej do objęcia Sekretariatu Generalnego w Wydziale Kultury i Sztuki przy Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie[18], zatwierdzoną przez ówczesnego wojewodę lubelskiego Kazimierza Sidora.

Wojewoda Lubelski Lublin, dn. 9 października 1944 r.

Do
Ob.Marii Rudnickiej
w Lublinie

Upoważnia się Ob.Marię Rudnicką do objęcia Sekretariatu Generalnego w Wydziale Kultury i Sztuki przy Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie.

Wojewoda Sidor ppłk

Fot. 1. Upoważnienie dla Marii Bechczyc-Rudnickiej. Autorka A. Kuczyńska.

[13] J. Zięba, *Ciągle uczestniczyła w życiu literackim…* Fragment relacji świadka historii z 8 stycznia 2016 r., [online] teatrnn.pl https://teatrnn.pl/historiamowiona/fragmenty/ciagle-uczestniczyla-w-zyciu-literackim-od-czasu-pkwn-u-az-do-okon-u/?utm_source [dostęp: 03.01.2026].

[14] B. Frankowska, *Encyklopedia…*, *op. cit.*, s. 39.

[15] U. Gorzelak, *op. cit.*

[16] *Ibidem*.

[17] M. Bechczyc-Rudnicka, *Spojrzenie z parteru*, [w:] *W stołecznym Lublinie*, red. M. Bechczyc-Rudnicka, Lublin 1959, s. 219.

[18] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 1.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

PKWN miał ogromny wpływ na rozwój życia kulturalnego w Lublinie, przekształcając miasto w miejsce intensywnych działań propagandowych, organizacyjnych i artystycznych, ukierunkowanych na kształtowanie nowej tożsamości społecznej zgodnej z ideologią komunistyczną. Już w pierwszych dniach jego funkcjonowania rozpoczęto odbudowę struktur kulturalnych – powołano instytucje kulturalno-oświatowe, m.in. Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy, który odpowiadał za treści rozpowszechniane w prasie, radiu, teatrze i szkolnictwie[19]. Jego celem była nie tylko odbudowa życia kulturalnego po latach okupacji niemieckiej, lecz przede wszystkim kontrola i ideologiczne ukierunkowanie. W siedzibach PKWN obowiązywał system przepustek służbowych dla pracowników urzędów państwowych. Miały one umożliwiać poruszanie się po mieście, dostęp do punktów żywienia zbiorowego oraz wypełnianie obowiązków służbowych w warunkach ograniczonej swobody obywatelskiej. W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się fotokopia przepustki wielokrotnej, wystawionej na Marię Rudnicką, upoważniającą ją do wstępu w godzinach pracy do Resortu i do jadłodajni PKWN w okresie (data dzienna nieczytelna) października do 8 listopada 1944 r.[20], podpisana przez J. Wendę, Sekretarza Prezydium Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego[21].

Sekretariat Prezydialny
Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego
Nr. 950 /44

Lublin, dnia 3/X. 1944.

Przepustka wielokrotna

Obywatel RUDNICKA Maria
ma prawo wstępu w godzinach pracy do Resortu
Kultury i Sztuki
Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego
jak również do jadłodajni PKWN w okresie
od 30/X. do 8/XI. 1944 r.

Sekretarz Prezydium
Polskiego Komitetu Wyzwolenia
Narodowego
(Wendę)

Fot. 2. Przepustka dla Marii Bechczyc-Rudnickiej. Autorka A. Kuczyńska.

Początkowo dostęp do jadłodajni miał jedynie mąż Marii, Edward Wrocki, jako Kierownik Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki. Fakt ten musiał być tematem spornym między małżonkami, gdyż Maria napisała: „mąż – Kierownik posiadał

[19] K. Kersten, *Narodziny systemu władzy, Polska 1943–1948*, Warszawa 1985, s. 132.

[20] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 3.

[21] Pisarz, publicysta, poseł na Sejm PRL, [online] ipn.gov.pl https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/153232 [dostęp: 05.01.2026].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

przepustkę do górnej strefy gmachu, ja – nie. A że tam znajdowała się m.in. stołówka ministerialna, o mało nie doszło u nas do separacji od stołu. Na szczęście, wszystkie rangi opatrzone przydawką *wojewódzki* otrzymały też przydział do wojewódzkiej stołówki. I wówczas zapanowała w małżeństwie zgoda […]"[22].

Ocena działaczy kulturalnych, którzy współpracowali z PKWN, wymaga delikatności i zrównoważonego podejścia uwzględniającego zarówno kontekst historyczny, jak i presję polityczną oraz intencje i skutki podejmowanych działań. Należy podkreślić, że w 1944 r. Lublin był miastem zrujnowanym wojną. Życie społeczne i instytucjonalne powoli się odradzało. Wielu twórców i intelektualistów współpracę z PKWN postrzegało jako szansę na odbudowę kultury narodowej po latach okupacji, niekoniecznie zaś jako akt lojalności wobec komunizmu. Kazimierz Brandys[23] wspomina: „W Lublinie, gdzie montowały się pierwsze rządy późniejszej Polski Ludowej, działał Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego. Był problem sumienia, czy się zaangażować w tę działalność, czy nie. W końcu wszyscy, z którymi byłem w kontakcie, jakoś się zaangażowali"[24]. Część z nich wierzyła, że można będzie działać w ramach „nowej Polski" na rzecz dobra publicznego. Należy przypuszczać, że do tej właśnie grupy należała Maria Bechczyc-Rudnicka. Jej działania były wprawdzie zgodne z linią PKWN, ale miały też realny społeczny wymiar, odpowiadający na potrzeby lokalnej społeczności po zniszczeniach wojennych. Sama zresztą wspominała po latach, że pragnęła „mieć swój udział w NOWYM"[25]. Z ramienia PKWN zajęła się organizacją Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki[26] i jako jego kierowniczka zorganizowała pierwszy w Lublinie Festiwal Sztuki w 1946 r.[27] Nie było to łatwe przedsięwzięcie, biorąc pod uwagę realia powojennej Polski. Sprawy, z dzisiejszego punktu widzenia prozaiczne, mogły wówczas pokrzyżować wiele ambitnych planów. Choćby kwestia swobodnego przemieszczania się. W 1946 r., by odbyć wyjazd służbowy, konieczne było posiadanie oficjalnej delegacji (tzw. „delegatki"), zawierającej dane delegowanego, cel, trasę oraz czas trwania podróży, zatwierdzonej przez przełożonego jednostki administracyjnej lub instytucji centralnej. Fotokopia takiej delegacji znajduje się w Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS. Wydana została 14 sierpnia 1946 r. na sześć dni[28].

---

[22] M. Bechczyc-Rudnicka, *Spojrzenie z parteru*…, s. 222.

[23] Był prozaikiem i eseistą. Zob. J. Jacki, *Brandys Kazimierz*, [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, red. A. Hutnikiewicz, A. Lam, Warszawa 2000, s. 57.

[24] K. Brandys, wypowiedź z filmu *Minio*, reż. Ignacy Szczepański, Studio Filmowe WIR, Telewizja Polska 2000, cyt. za: A. Szarłat. *SPATIF. Upajający pozór wolności*, Wołowiec 2022, s. 16.

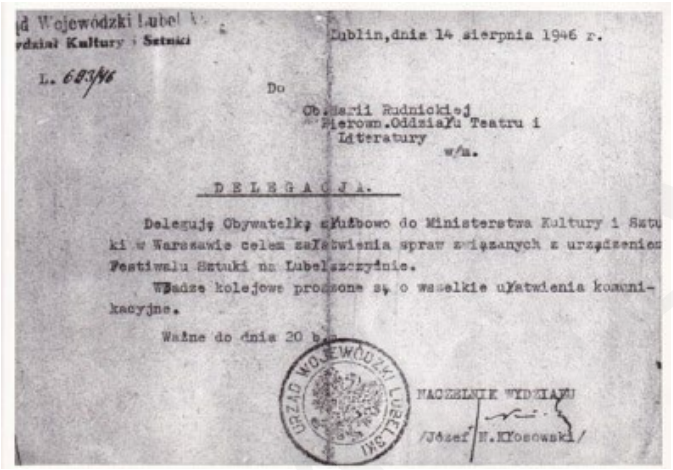
[25] U. Gorzelak, *op. cit.*

[26] *Słowniczek Bio-Bibliograficzny Pisarzy należących do lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich w r. 1964*, red. M. Bechczyc-Rudnicka, Lublin 1964, s. 11.

[27] A. Kochańczyk, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia*, [w:] *Słownik Biograficzny miasta Lublina*, red. T. Radzik, J. Skarbek, A. A. Witusik, t. 1, Lublin 1993, s. 24.

[28] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 5.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Wojewódzki Lubel
Wydział Kultury i Sztuki

L. 6834/46

Lublin, dnia 14 sierpnia 1946 r.

Do
Obywatelki Rudnickiej
Pierown. Oddziału Teatru i
Literatury
w/m.

D E L E G A C J A.

Deleguję Obywatelkę służbowo do Ministerstwa Kultury i Sztu
ki w Warszawie celem załatwienia spraw związanych z urządzeniem
Festiwalu Sztuki na Lubelszczyźnie.

Władze kolejowe proszone są o wszelkie ułatwienia komuni-
kacyjne.

Ważne do dnia 20 b...

URZĄD WOJEWÓDZKI LUBELSKI

NACZELNIK WYDZIAŁU
/Józef N. Kłosowski/

Fot. 3. „Delegatka" Marii Bechczyc-Rudnickiej. Autorka A. Kuczyńska.

Podpisana została przez naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki Józefa N. Kłosowskiego, pisarza, działacza ludowego i animatora życia kulturalnego w Lublinie[29]. Celem Festiwalu Sztuki była prezentacja dorobku kulturalnego regionu po wyzwoleniu, zbliżenie artystów do publiczności oraz manifestacja związków świata sztuki ze światem pracy[30]. Z perspektywy dziejów kultury festiwal ten stanowił jedno z pierwszych działań w kierunku budowania systemu państwowej kultury. Łączył realne potrzeby powojennej integracji środowisk twórczych z ideologicznymi celami władzy – stając się punktem zwrotnym w relacji artysta–społeczeństwo i wyznaczając kierunek funkcjonowania kultury w okresie Polski Ludowej. Maria, wspólnie z profesorem Juliuszem Kleinerem[31], starała się zorganizować Klub Literacki oraz Lubelski Związek Literatów Polskich[32]. W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się skan zaświadczenia, że 16 października 1944 r. zarejestrowała się w Związku Literatów Polskich[33], poświadczony przez (stanowiącego zarząd tymczasowy) Adama Ważyka[34].

---

[29] T. Kłak, *Kłosowski Józef Nikodem*, [w:] *Literatura polska XX wieku*…, s. 290.

[30] T. Pietrasiewicz (red.), *1945–1948. Życie kulturalne miasta*, [online] teatrnn.pl 1945–1948. Życie kulturalne miasta – Kultura i życie społeczne Lublina – Teatr NN [dostęp: 10.01.2026].

[31] Maria spotkanie z Profesorem wspomina tak: „nastąpiło moje najmilsze, najcenniejsze spotkanie: poznałam Jana Parandowskiego i Juliusza Kleinera". Zob. M. Bechczyc-Rudnicka, *Spojrzenie z parteru*…, s. 227.

[32] A. Kochańczyk, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia*…, s. 24.

[33] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 2.

[34] Był poetą, prozaikiem, tłumaczem i eseistą. Zob. K. Batora, *Ważyk Adam*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 9, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 2004, s. 85–86.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

ZAŚWIADCZENIE

Zaświadcza się, że p. Maria Bechczyc - Rudnicka zare-
jestrowała się w Związku Literatów Polskich, jako były
członek Pow. Zjednoczenia Demokratycznego

Za Zjednoczony Zarząd

Lublin, dn. 16 października 1944 r.

ZWIĄZEK ZAWODOWY LITERATÓW POLSKICH

Fot. 4. Zaświadczenie o rejestracji w Związku Literatów Polskich. Autorka A. Kuczyńska.

Ponieważ w lutym 1945 r. zdecydowano o przeniesieniu Zarządu Głównego Związku Literatów Polskich do Łodzi, pojawiła się w Lublinie potrzeba stworzenia oddziału regionalnego. 18 marca 1945 r. powołano więc do życia Lubelski Klub Literacki, na czele którego stanął Juliusz Kleiner, natomiast Maria Bechczyc-Rudnicka została jego sekretarzem, zaś w latach 1949–1952 pełniła również funkcje prezesa i wiceprezesa[35]. W skład komitetu organizacyjnego zaangażowanych było wielu znanych ludzi pióra[36]. Niezależnie od tego Maria Bechczyc-Rudnicka nawiązała współpracę z Janem Parandowskim, któremu pomagała reaktywować polski PEN Club. Miało to niebagatelne znaczenie, ponieważ w czasach „żelaznej kurtyny" założenia PEN Clubu dotyczące intelektualnej współpracy między pisarzami na całym świecie oraz promowanie przyjaźni było niezwykle istotne. Jak podkreśla Andrzej Franaszek, prezesura Jana Parandowskiego była szczególnie ważna. Nadawał on bowiem klubowi kierunek oparty na wartościach humanistycznych i umiarkowanym, lecz wyraźnym dystansie wobec ideologii[37]. Maria Bechczyc-Rudnicka była członkinią Zarządu Głównego polskiego PEN Clubu w latach 1947–1965[38].

[35] U. Gorzelak, *op. cit*.

[36] Poza tą dwójką w komitecie organizacyjnym znaleźli się także pisarka Helana Platta, poeta Jerzy Pleśniarowicz oraz pisarz Igor Skirycki. Do Lubelskiego Klubu Literackiego należeli również autor *Mitologii* Jan Parandowski, poeta Jan Sztaudynger, poetki Julia Hartwig i Anna Kamieńska, eseista Zygmunt Mikulski oraz poeta Jan Nagrabiecki. Zob. w: U. Gierszon, *Historia Lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich*, [online] Zlpinfo.eu https://zlpinfo.eu/warszawa/historia-lubelskiego-oddzialu-zwiazku-literatow-polskich.html [dostęp: 02.02.2026].

[37] A. Franaszek, *Herbert. Biografia*, Kraków 2018, s. 412–414.

[38] U. Gorzelak, *op. cit*.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się fotokopia Legitymacji PEN Clubu[39] z 1947 r., podpisana przez Jana Parandowskiego. Jest to dokument dwujęzyczny (polsko-francuski), wystawiony 28 maja 1947 r. Legitymacja posiada nr 3. Dokument ten potwierdza, że Maria Bechczyc-Rudnicka jest członkinią polskiego Klubu Literackiego w Warszawie. W treści zawarto oficjalne wezwanie skierowane do wszystkich władz krajowych, placówek dyplomatycznych i konsularnych oraz instytucji literackich, artystycznych i naukowych zarówno w kraju, jak i za granicą. Zwrot „uprasza się" wskazuje na prośbę o okazywanie tej osobie poparcia i udzielanie pomocy.

Fot. 5. Legitymacja polskiego Klubu Literackiego. Autorka A. Kuczyńska.

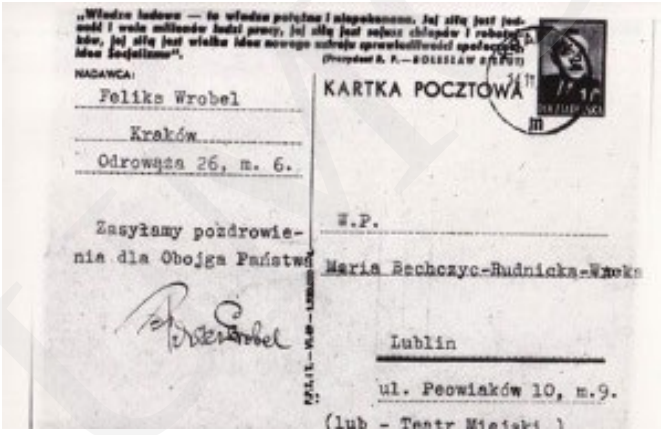
O zaangażowaniu Marii w działalność klubu świadczy również list adresowany do niej, napisany w 1965 r. w imieniu PEN Clubu przez jego Prezesa Jana Parandowskiego i podpisany przez tegoż oraz przez Michała Rusinka, Sekretarza Generalnego. Jego treść ma charakter oficjalny i jednocześnie bardzo serdeczny. Podkreślono w nim rolę Marii, jako wybitnie zasłużonego członka Zarządu i podziękowano jej za wieloletnią pracę w ramach jego struktur. Wyrażono również nadzieję na jej dalsze zaangażowanie w prace PEN Clubu[40].

Z końca lat 40. XX w. pochodzi też kartka pocztowa od Feliksa Wróbla, kompozytora, teologa i pedagoga[41]. Na uwagę zasługuje fakt, że adresowana jest do

[39] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 7.
[40] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 20.
[41] J. M. Chomiński, *Słownik muzyków polskich*, t. 2, Kraków 1967, s. 295.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Marii Bechczyc-Rudnickiej-Wrockiej, tymczasem w literaturze przedmiotu nie ma wzmianki o tym, że Maria przyjęła oficjalnie nazwisko swojego drugiego męża. Zarówno w *Słowniku Biograficznym Miasta Lublina*[42], *Literaturze polskiej XX wieku*[43] czy *Leksykonie Teatru NN*[44] przy jej biogramie znajduje się jedynie dopisek „secundo voto Wrocka". Tekst kartki jest krótki. Nadawca pisze: „Zasyłamy pozdrowienia dla Obojga Państwa"[45], co w połączeniu z dodanym nazwiskiem drugiego męża (również związanego ze światem muzyki) może świadczyć o tym, że był to znajomy bliższy mężowi Bechczyc-Rudnickiej. Niestety, wśród dokumentów zgromadzonych w Zbiorach Specjalnych BG UMCS znajduje się jedynie fotokopia rewersu kartki[46].

NADAWCA:
Feliks Wrobel
Kraków
Odrowąża 26, m. 6.
Zasyłamy pozdrowienia dla Obojga Państw
KARTKA POCZTOWA
Lublin
ul. Peowiaków 10, m.9.

Fot. 6. Kartka pocztowa od Feliksa Wróbla. Autorka A. Kuczyńska.

Niewątpliwie środowisko literackie ceniło pracę Marii. Świadectwem tego jest chociażby list do niej, napisany przez Mariana Toporowskiego. Ten krytyk literacki,

[42] A. Kochańczyk, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia*…, s. 23–25.

[43] T. Kłak, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia z Matafinów*, [w:] *Literatura polska XX wieku*…, s. 26.

[44] U. Gorzelak, *op. cit.*

[45] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 20.

[46] Niestety – ponieważ kartki z okresu powojennego stanowią ciekawą dokumentację z procesu odbudowy kraju i są obrazkami kultury oficjalnej. Interesujący jest jednak wydruk na rewersie, zawierający cytat z przemówienia Bolesława Bieruta: „Władza ludowa – to władza potężna i niepohamowana. Jej siłą jest wola i jedność milionów ludzi pracy, jej siłą jest sojusz chłopów i robotników, jej siłą jest wielka idea nowego ustroju sprawiedliwości społecznej, idea socjalizmu". To przykład tego, jakie znaczenie w oficjalnym dyskursie politycznym okresu PRL miała retoryka legitymizująca władzę. W przytoczonym fragmencie dominuje ideologiczny język marksistowsko-leninowski. Przymiotniki „potężna" i „niepohamowana" mają charakter hiperboliczny i wzmacniają obraz władzy jako siły absolutnej, opartej na zbiorowej woli społecznej. Powtarzana fraza „jej siłą jest..." rytmizuje wypowiedź i potęguje jej emocjonalny wydźwięk.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

bibliograf i tłumacz był jednym z pierwszych systematycznych badaczy recepcji twórczości Aleksandra Puszkina w Polsce. Jego najważniejszym dziełem pozostaje *Puszkin w Polsce. Zarys bibliograficzno-literacki*, stanowiący pionierskie opracowanie polskich przekładów i opracowań dotyczących Puszkina od XIX w.[47] Właśnie tej publikacji dotyczy treść listu. M. Toporowski zwraca się do Marii z prośbą o przesłanie not bibliograficznych napisanych przez nią przekładów puszkinowskich. Pisze: „Otóż wiem o 2 Pani przekładach (jeden w »Kamenie« i drugi 2-stronicowy (nie pamiętam w tej chwili, w którym piśmie). Tymczasem słyszałem od Pani męża, że tłumaczyła Pani i drukowała więcej. Prosiłbym więc o możliwie szybką informację (abym zdążył jeszcze uwzględnić te dane w arkuszach korektowych), jakie utwory Puszkina i gdzie Pani publikowała"[48]. Na skanie listu brakuje daty. Z literatury przedmiotu wiadomo, że pierwsze wydanie *Zarysu bibliograficzno-literackiego* miało miejsce w 1939 r., ale zostało prawie w całości zniszczone w czasie wojny, zaś drugie w roku 1950[49], ale można przypuszczać, że chodzi o wydanie drugie, ponieważ – mimo iż Maria Bechczyc-Rudnicka rozpoczęła oficjalną współpracę z „Kameną" w 1952 r., to mnogość jej publikacji przed tą datą wskazuje na to, że jej teksty ukazywały się tam wcześniej.

W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się też fotokopia drugiego listu, którego adresatem jest Jan Parandowski. Z jego półoficjalnego tonu można wnioskować, że tych dwoje łączyły serdeczne więzi, wynikające z wieloletniej współpracy. List datowany jest na 1 kwietnia 1966 r. Parandowski zaczyna go słowami: „w ten dzień primaaprilisowy tak się zabawnie złożyło, mam wolną chwilę, odsunąłem maszynę, na której przepisuję rzeczy do pilnego wydania, i mogę Pani nareszcie, choć może nie z tak (słowo nieczytelne) opóźnieniem, podziękować za miłą niespodziankę, bo sprawy (słowo nieczytelne) zrobiła (słowo nieczytelne) z »Kameny«. To naprawdę piękna recenzja[50], pełna doskonałych spostrzeżeń i uwag […]"[51].

Parandowski kończy list słowami: „Czytając ją[52] wspominaliśmy naszą[53] wizytę – oczywiście zbyt krótką – w Lublinie i wszystkie spotkania z Panią"[54].

---

[47] B. Tyszkiewicz, *Toporowski Marian*, [online] Pisarzeibadacze.ibl.edu.pl https://pisarzeibadacze.ibl.edu.pl/haslo/4229/toporowski-marian [dostęp: 12.11.2025].

[48] Maria Bechczyc-Rudnicka: Listy do Biblioteki Głównej UMCS, sygn. Rkps 513, k. 24/25.

[49] P. Grzegorczyk, *Puszkin w Polsce*, „Pamiętnik Literacki" 1950, nr 39, s. 422–429.

[50] Prawdopodobnie J. Parandowski ma na myśli recenzję filmu *Popioły* w reżyserii Andrzeja Wajdy, która ukazała się w „Kamenie", r. XXXII, Nr 20 (330), 1–15 XI 1965, [online] https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/30775/edition/30473/content [dostęp: 25.10.2025].

[51] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 19.

[52] Z treści listu wynika, że chodzi o recenzję.

[53] Niestety autorce nie udało się ustalić, z kim Jan Parandowski przyjechał wówczas do Lublina.

[54] Od 1948 r. Jan Parandowski mieszkał i pracował w Warszawie, przy ulicy Zimorowica 4, [online]https://www.warszawskie-mozaiki.pl/2022/01/kamienica-zimorowica-4.html [dostęp: 17.11.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Lata powojenne to intensywny zawodowo czas w życiu Marii. W latach 1945–1946 napisała dla lubelskiego dwutygodnika „Zdrój”[55] około 20 artykułów dotyczących teatru oraz recenzje ze wszystkich odegranych przedstawień[56]. W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się fotokopia legitymacji dziennikarskiej[57] „Zdroju”, z podpisem J. N. Kłosowskiego. Z dokumentu dowiadujemy się, że Maria była w dwutygodniku kierownikiem działu teatralnego.

Fot. 7. Legitymacja dziennikarska tygodnika „Zdrój”. Autorka A. Kuczyńska.

W 1947 r. objęła stanowisko kierowniczki literackiej Teatru Miejskiego w Lublinie (od 1949 r. do dziś – Teatr im. Juliusza Osterwy w Lublinie) i pełniła tę funkcję przez 17 lat[58]. Zrezygnowała z niej w 1964 r. Wieloletnia, bezpośrednia współpraca Marii Bechczyc-Rudnickiej z teatrem zaowocowała dogłębną znajomością jego funkcjonowania „od wewnątrz” – obejmującą aspekty zarówno organizacyjne, jak i artystyczne, często niedostrzegalne dla zewnętrznych obserwatorów, w tym recenzentów. Dzięki temu zyskała ona unikalną perspektywę na złożone mechanizmy życia teatralnego, mające istotny wpływ na ostateczny kształt dzieła scenicznego[59].

[55] Pismo zostało założone przez Józefa Nikodema Kłosowskiego 1 września 1945 r. i funkcjonowało tylko przez 7 miesięcy. Mimo iż było wysoko oceniane, zostało zamknięte z powodów finansowych. Zob. U. Gorzelak, *J. N. Klosowski*, [online] https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/jozef-nikodem-klosowski/ [dostęp: 25.01.2026].

[56] U. Gorzelak, *op. cit*.

[57] Maria Bechczyc-Rudnicka: Listy do Biblioteki Głównej UMCS…, k. 6.

[58] A. Kochańczyk, *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia*…, s. 24.

[59] A. Kochańczyk, *Maria Bechczyc-Rudnicka*, [w:] *Lublin literacki 1932–1982. Szkice i wspomnienia*, red. W. Michalski, J. Zięba, Lublin 1984, s. 360.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Jak wspomina Alina Kochańczyk, jej zaangażowanie w działalność teatru znacznie wykraczało poza ramy typowych obowiązków kierownika literackiego. Praca Marii nie ograniczała się do konsultacji repertuarowych, ale obejmowała również redagowanie materiałów informacyjno-promocyjnych oraz prowadzenie szeroko zakrojonej działalności edukacyjnej adresowanej do lokalnej publiczności teatralnej. Tego rodzaju aktywność sytuowała ją nie tylko jako specjalistkę od słowa pisanego, lecz również jako mediatorkę między instytucją teatralną a jej odbiorcami. Pisała recenzje ze spektakli – również tych, które były wystawiane w innych lubelskich placówkach[60]. Naturalną koleją rzeczy wydaje się zatem wstąpienie Marii do SPATiF[61]. Stało się to najprawdopodobniej w 1952 r. Wskazuje na to datowanie na fotokopii legitymacji członkowskiej SPATiF[62], podpisanej przez pełniącego wówczas obowiązki Prezesa SPATiF-ZASP[63], aktora i reżysera, Mariana Wyrzykowskiego[64].

Fot. 8. Legitymacja członkowska SPATiF. Autorka A. Kuczyńska.

Jeszcze w czasie, kiedy Maria Bechczyc-Rudnicka była prezesem lubelskiego oddziału ZLP, nawiązała kontakt z Kazimierzem Andrzejem Jaworskim. Poeta, tłumacz i wydawca był założycielem pisma koncentrującego się wokół zagadnień związanych z poezją i literaturą „Kameny", której pierwszy numer ukazał się we wrześniu 1933 r. Do czasu wybuchu drugiej wojny światowej zamieszczano w niej zarówno teksty oryginalne, jak i przekłady poetyckie 160 autorów (z języków zachodnich i słowiańskich, w tym wiersze poetów ukraińskich, białoruskich, litewskich, czeskich, słowackich czy bułgarskich). Po zakończeniu wojny wznowiono

[60] A. Kochańczyk, *O Marii Bechczyc-Rudnickiej*, „Akcent" 2018, nr 2, s. 27.

[61] Stowarzyszenie Polskich Artystów Teatru i Filmu.

[62] Maria Bechczyc-Rudnicka: Listy do Biblioteki Głównej UMCS…, k. 9.

[63] ZASP jest pierwszą nazwą Związku Artystów Scen Polskich. Został rozwiązany w 1950 r., a zamiast niego powstał SPATiF. W 1952 r. połączono obie nazwy i powstał SPATiF-ZASP. Powrót do nazwy przedwojennej nastąpił w 1982 r. Zob. M. Kuraś, *Feliks Chmurkowski – aktor oddany sprawom teatru*, [w:] *Artyści sceny polskiej w ZASP*, red. A. Rozhin, Warszawa 2008, s. 105.

[64] O. M. Bieńko, M. Wyrzykowski, *Załatwiali w sposób poważny sprawy, które nas dotyczą*..., [w:] *Artyści sceny polskiej w ZASP 1918–2008: 90 lat Związku Artystów Scen Polskich: księga jubileuszowa*, red. A. Rozhin, Warszawa 2008, s. 114–119.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

wydawanie „Kameny", ale panujące wówczas warunki nie sprzyjały wydawcom[65]. W 1952 r. Maria, w porozumieniu z Kazimierzem Andrzejem Jaworskim, przeniosła pismo do Lublina i od roku 1957 była jego współredaktorką. Regularnie również zamieszczała swoje teksty w dziale teatralnym. W 1960 r. została redaktorem naczelnym „Kameny" i pełniła tę funkcję przez 4 lata. W Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajduje się fotokopia jej legitymacji Redaktora Naczelnego w „Kamenie"[66], datowana na 15 grudnia 1963 r. Na pieczęci pod nazwą czasopisma widnieje podtytuł Dwutygodnik Społeczno-Kulturalny[67].

LEGITYMACJA Nr 1

Ważna na rok

1963

(podpis posiadacza legitymacji)

Ważność legitymacji przedłużono na rok

19.... 19.... 19.... 19....

„KAMENA"
Dwutygodnik Społeczno-Kulturalny
Redakcja
Lublin, ul. Graniczna 7 tel. 36-45

(pieczęć podłużna wydawcy)

Maria Ksenia
(imiona)
Bechczyc-Rudnicka
(nazwisko)
Redaktor naczelny
(stanowisko)
w „KAMENIE"
Lublin 15 XII 1963.
(miejscowość i data)

„KAMENA"
Dwutygodnik Społeczno-Kulturalny
Redakcja
Lublin, ul. Graniczna 7 tel. 36-45
(pieczęć i podpis)

Fot. 9. Legitymacja Redaktora Naczelnego w „Kamenie". Autorka A. Kuczyńska.

Chociaż „Kamena" miała charakter propaństwowy, a jej redaktorzy musieli liczyć się z ingerencją cenzury, publikowane w niej teksty utrzymywały wysoki poziom literacki. Można przypuszczać, że ówczesna władza „przymykała oko" w przypadku niektórych publikacji, dając tym samym złudzenie wolności. Na „Kamenę" zwrócił uwagę Paul Cazin, francuski pisarz, polonista, twórca przekładów z literatury polskiej i prac o niej[68]. Polskę odwiedzał w latach 1955, 1956. Brał udział w uroczystościach mickiewiczowskich, gdzie otrzymał nagrodę im. Pietrzaka oraz został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia z Gwiazdą z okazji

[65] M. Sobieraj, *Jaworski Kazimierz Andrzej*, [w:] *Słownik Biograficzny Miasta Lublina*…, s. 123.

[66] Maria Bechczyc-Rudnicka: Listy do Biblioteki Głównej UMCS…, k. 14.

[67] Jest to istotne dopowiedzenie, ponieważ w czasie swojej działalności „Kamena" kilkukrotnie zmieniała częstotliwość wydawniczą. Od 1939 do 1949 r. (wyłączając lata wojny) ukazywała się jako miesięcznik. Lata 1952–1956 jako kwartalnik. W latach 1956–1957 ponownie wrócono do formuły miesięcznej. Jedynie w latach 1957 do 1988 była wydawana jako dwutygodnik z dopiskiem „o charakterze społeczno-kulturalnym", zaś lata 1989 do zamknięcia pisma w 1993 r. jako kwartalnik. Zob. Polska Bibliografia Literacka (PBL) [dostęp: 08.11.2025].

[68] J. Parandowski, *Wspomnienia i sylwety*, (przedruk z „Wiadomości Literackich" 1928), Wrocław 1968, s. 132.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

pięćdziesięciu lat pracy na rzecz upowszechniania literatury polskiej we Francji. Przyznano mu również tytuł Członka Zwyczajnego Polskiej Akademii Nauk[69]. Prawdopodobnie podczas jednego z pobytów w Polsce poznał Marię Bechczyc-Rudnicką. Znajomość musiała być podtrzymywana, gdyż w 1959 r. pisze do niej: „Co się stało Łaskawa Pani z obiecanymi na początku września książeczkami – oraz z Numerem »Kameny« (15 IX)? Co prawda powędrowałem od Października[70] jak bąk po swojej (wyraz nieczytelny) a w domu przesyłki pocztowe napiętrzyły się, że aż strach! W każdym razie (wyraz nieczytelny), że o Polakach nie zapominam”[71].

Fot. 10. Kartka pocztowa od Paula Cazina. Autorka A. Kuczyńska.

We wspomnianych wyżej uroczystościach mickiewiczowskich brał udział Juliusz Kleiner[72]. Był on jednym z najwybitniejszych historyków literatury pierwszej połowy

[69] M. Zięba, *Paul Cazin (1881–1963) – po latach*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historycznoliterackie” r. XII, z. 197, Kraków 1998, s. 224.

[70] Zachowano pisownię oryginalną.

[71] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 3.

[72] Pisze o tym szerzej K. Wyka w artykule zatytułowanym *Dwie sesje Mickiewiczowskie*, opublikowanym w „Pamiętniku Literackim” 1957, nr 48/1, s. 221–254.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

XX w. Specjalizował się w epoce romantyzmu – jest autorem monografii poświęconych Słowackiemu, Mickiewiczowi i Krasińskiemu. Jego *Zarys dziejów literatury polskiej* do dziś uchodzi za jeden z najważniejszych podręczników w historii polskiej humanistyki[73]. Prawdopodobnie był zaangażowany we wcześniejsze merytoryczne przygotowanie wspominanych obchodów. Wspomina o tym bowiem w liście do Marii, datowanym na 14 listopada 1955 r. Jest to korespondencja prywatna, choć napisana w tonie oficjalno-uprzejmym.

Już jego pierwsze słowa wskazują na sympatię i szacunek wobec adresatki: „Wielce Szanowna i Droga Pani Redaktorko"[74]. Profesor dziękuje Marii za otrzymany od niej list, który „zbliża go na chwilę do atmosfery lubelskiej, tak dla mnie miłej"[75]. Słowa te nawiązują do czasów, kiedy Juliusz Kleiner mieszkał w Lublinie i wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim[76]. Wątek prywatny pojawia się już w pierwszym akapicie, kiedy autor ujawnia, że dyktuje list, ponieważ choruje od kilku dni. Wspomina również o swoich bliskich – żonie, synu i córce. Nawiązuje także do redakcyjnej pracy Marii w „Kamenie", podkreślając jej znaczenie i uwypuklając wartość pracy redaktorskiej. Pisząc o swoim życiu, wspomina o pracy naukowej, przy czym widać, że ma do siebie spory dystans, gdyż opisując swój udział w sesji mickiewiczowskiej PAN, stwierdza, że „był to tylko taki wyskok"[77]. Prawdopodobne jest to, że Maria Bechczyc-Rudnicka i jej drugi mąż znali się z małżeństwem państwa Kleinerów, gdyż list kończy się następującymi słowami: „Zasyłam od siebie i od całej rodziny ukłony bardzo serdeczne. Wielce Szanownemu Mężowi Pani dziękujemy i ślemy wiele ukłonów"[78].

Relacja Marii Bechczyc-Rudnickiej z Juliuszem Kleinerem była oparta na szacunku i serdeczności. W liście poprzedzającym ten wyżej omówiony również pojawiają się wątki prywatne. 15 lutego 1955 r. Profesor zaczyna list do Marii następującymi słowami: „Wielce Szanowna i Kochana Pani Redaktorko"[79]. Pierwszy człon tego zwrotu wskazuje na to, że autor darzy adresatkę głębokim uznaniem. Dopowiedzenie „i Kochana" nadaje bardziej serdeczny i osobisty ton, wskazujący na pewną zażyłość między nadawcą i odbiorcą listu. O tym, że korespondujący są w stałym kontakcie, świadczą też pierwsze słowa listu, w którym J. Kleiner podkreśla, że bardzo go zmartwiła wiadomość o chorobie (Marii) i związanych z nią niepoko-

[73] J. Adamczewski, *Mała encyklopedia Krakowa*, Kraków 1997, s. 207.
[74] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 9.
[75] *Ibidem*.
[76] S. Fita, *Juliusz Kleiner (1886–1957)*, [online] pan-ol.lublin.pl https://web.archive.org/web/20160303174037/http://www.pan-ol.lublin.pl/biul_4/art_419.htm [dostęp: 09.12.2025].
[77] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 9.
[78] *Ibidem*.
[79] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 8.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

jach. Kolejny fragment zawiera pochwałę nowej szaty graficznej (prawdopodobnie „Kameny"). List kończy się życzeniami zdrowia dla adresatki i jej męża, przesłanymi w imieniu autora listu i jego żony.

Kolejny list datowany jest na 29 grudnia 1955 r. W jego pierwszych słowach Juliusz Kleiner przesyła życzenia „wszelkiej pomyślności"[80] w nowym, nadchodzącym roku. Następnie nawiązuje do nowego numeru „Kameny"[81], którego zawartość była związana w dużej mierze z zamknięciem roku Mickiewicza. Profesor pisze o wysokim poziomie artykułów, zarówno „Mickiewiczowskich"[82], jak i „nie-Mickiewiczowskich" oraz o „wyraźnym pięknie Lubelszczyzny"[83]. Na tej podstawie można wnioskować, że sprawy związane z życiem literackim i kulturalnym Lublina były bliskie jego sercu. Odnosi się również do tekstu *Maniak*, autorstwa Marii Bechczyc-Rudnickiej, oceniając, że jest on „napisany doskonale"[84]. Zwrócił także uwagę na dokument, na który trafił przypadkowo mąż Marii, Edward Wrocki, szukając w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie materiałów dotyczących Henryka Wieniawskiego i jego rodziny. Pismo adresowane do Dyrektora Głównego Prezydującego w Kommissyi Rządowéy Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego[85] napisane zostało w sierpniu 1834 r. przez Jenerała Lejtnanta E. Gołowina[86]. Dotyczy ono szkodliwego wpływu *Pana Tadeusza* na umysły mieszkańców Królestwa[87]. Widać, że lektura „Kameny" sprawiała Profesorowi przyjemność, gdyż wbrew temu, co pisze na początku: „wprawdzie jej jeszcze nie przeczytałem, ale już się orientuję w całości"[88], odnosi się w liście do wielu tekstów zamieszczonych na jej łamach.

Wśród archiwaliów osobowych[89] Marii Bechczyc-Rudnickiej, zgromadzonych w Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS znajdują się również te związane z nagrodami i odznaczeniami. W 1954 r., uchwałą Rady Państwa, została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi[90]. Było to jedno z najbardziej rozpowszechnionych odznaczeń cywilnych w okresie Polski Ludowej i pełniło istotną funkcję w systemie symbolicznego

[80] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 10.

[81] Mowa o nr 10–12 (104–106), r. XXII, 1955, [online] https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/30944/edition/30637/content [dostęp: 15.11.2025].

[82] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 10.

[83] Profesor prawdopodobnie ma tu na myśli artykuły *Moje lubelskie emocje* Wiecha, *O pewnych problemach życia kulturalnego w Lublinie* A. Jakubiszyna. Zob.: S. Wiechecki, *Moje lubelskie emocje*, „Kamena" 1955, nr 10–12 (104–106), r. XXII, s. 66–67 oraz A. Jakubiszyn, *O pewnych problemach życia kulturalnego w Lublinie*, „Kamena" 1955, nr 10–12 (104–106), r. XXII, s. 71–72.

[84] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 10.

[85] Zachowano pisownię oryginalną.

[86] Zachowano pisownię oryginalną.

[87] E. Wrocki, *Znak czasów*, „Kamena" 1955, r. XXII, nr 10–12 (104–106), s. 32.

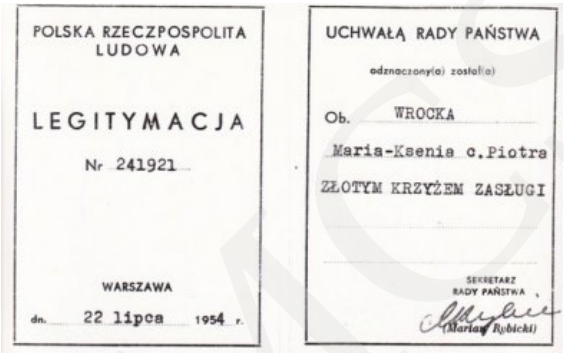
[88] Listy do Marii Bechczyc-Rudnickiej od następujących…, k. 10.

[89] Czyli zbiorem dokumentów związanych z życiem, działalnością i twórczością danej osoby.

[90] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 19.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

nagradzania obywateli za szczególne zasługi zawodowe i społeczne. Ustanowiony pierwotnie w 1923 r. przez władze II Rzeczypospolitej, został utrzymany w systemie orderowym PRL, zyskując nowe, ideologicznie zorientowane znaczenie po 1944 r.[91]

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

LEGITYMACJA

Nr 241921

WARSZAWA

dn. 22 lipca 1954 r.

UCHWAŁĄ RADY PAŃSTWA

odznaczony(a) został(a)

Ob. WROCKA

Maria-Ksenia c.Piotra

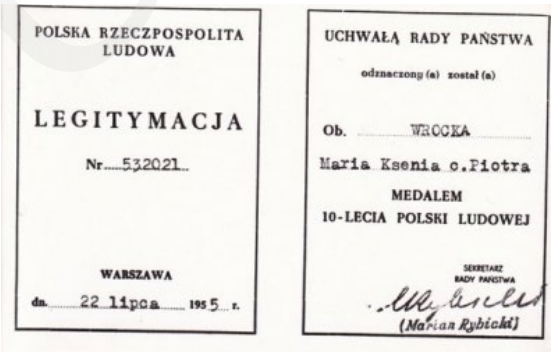
ZŁOTYM KRZYŻEM ZASŁUGI

SEKRETARZ RADY PAŃSTWA

(Marian Rybicki)

Fot. 11. Legitymacja Złotego Krzyża Zasługi 1954 r. Autorka A. Kuczyńska.

Rok później została uhonorowana Medalem 10-lecia Polski Ludowej[92], którym wyróżniano osoby aktywnie uczestniczące w budowaniu socjalistycznego państwa polskiego[93].

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

LEGITYMACJA

Nr 532021

WARSZAWA

dn. 22 lipca 1955 r.

UCHWAŁĄ RADY PAŃSTWA

odznaczony (a) został (a)

Ob. WROCKA

Maria Ksenia c.Piotra

MEDALEM

10-LECIA POLSKI LUDOWEJ

SEKRETARZ RADY PAŃSTWA

(Marian Rybicki)

Fot. 12. Medal 10-lecia Polski Ludowej 1955 r. Autorka A. Kuczyńska.

Oba odznaczenia były wręczane wraz z legitymacją, która potwierdzała ich nadanie. Legitymacja Złotego Krzyża Zasługi ma nr 241921, natomiast ta dotycząca Medalu

[91] W. Bończa-Tomaszewski, *Kodeks orderowy. Przepisy obowiązujące posiadaczy orderów, odznaczeń, medali i odznak*, Warszawa–Kraków 1939, s. 230.

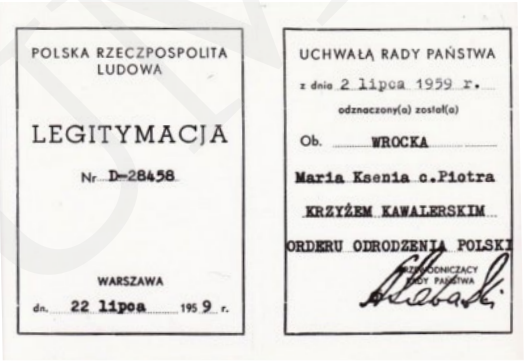
[92] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 20.

[93] W. Bigoszewska, *Polskie ordery i odznaczenia*, Warszawa 1989, s. 133.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

10-lecia Polski Ludowej nr 532021, co wskazuje na masowość tego typu odznaczeń. Znamienna jest również widniejąca na obu data dzienna – 22 lipca, czyli data najważniejszego święta państwowego w okresie Polski Ludowej. Wręczanie odznaczeń z tej okazji służyło prawdopodobnie wzmocnieniu legitymizacji władzy oraz wyeksponowaniu wzorowych obywateli[94]. Dokumenty podpisane są przez Sekretarza Rady Państwowej Mariana Rybickiego, polskiego prawnika i polityka komunistycznego[95].

W 1959 r. Maria została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski[96]. Choć wyróżnienie to zachowało przedwojenny rodowód, w realiach PRL miało często charakter nagrody ideologicznej, będąc narzędziem legitymizacji lojalnych elit. Krzyż Kawalerski był najczęściej nadawaną klasą orderu – stanowił formę uznania, ale także budowania zależności między państwem a wyróżnionym[97]. Podobnie jak w przypadku wspomnianych wyżej odznaczeń wyróżnienie przyznawano wraz z legitymacją. Identyczna jest również data dzienna na legitymacji. Podpisana jest ona przez Aleksandra Zawadzkiego, ówczesnego Przewodniczącego Rady Państwa.

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

LEGITYMACJA

Nr D-28458

WARSZAWA

dn. 22 lipca 1959 r.

UCHWAŁĄ RADY PAŃSTWA

z dnia 2 lipca 1959 r.

odznaczony(a) został(a)

Ob. WROCKA

Maria Ksenia c.Piotra

KRZYŻEM KAWALERSKIM

ORDERU ODRODZENIA POLSKI

PRZEWODNICZĄCY RADY PAŃSTWA

Fot. 13. Legitymacja Krzyża Kawalerskiego Medalu Odrodzenia Polski. Autorka A. Kuczyńska.

Na wszystkich omówionych legitymacjach widnieje nazwisko Wrocka[98]. W tym samym roku Zarząd Główny Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej w Warszawie nadał Marii Bechczyc-Rudnickiej Złotą Odznakę Honorową Towarzystwa

[94] K. Pawluczuk, *Święto niepodległości. Obchody 22 lipca*, [online] przystanek historia.pl https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/102351,Swieto-podleglosci-Obchody-22-lipca.html [dostęp: 08.09.2025].

[95] T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991: władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Warszawa 1991, s. 419.

[96] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 21.

[97] K. Kersten, *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948, Warszawa 1985*, s. 293.

[98] Wspomniano o tym w niniejszym artykule w kontekście kartki pocztowej od Feliksa Wróbla.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Przyjaźni Polsko-Radzieckiej[99]. Powstało ono w 1944 r. i stanowiło jeden z głównych filarów propagandy proradzieckiej w Polsce Ludowej. Jego działalność miała charakter typowo ideologiczny i masowy, zaś nadrzędnym celem było proklamowanie „przyjaźni" między „bratnimi" narodami[100]. Złota odznaka była przyznawana „w dowód uznania zasług dla krzewienia i popularyzowania kultury radzieckiej"[101]. Niestety podpis na odznaczeniu jest nieczytelny.

Cztery lata później Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie przyznało Marii Bechczyc-Rudnickiej Nagrodę Wojewódzką 1963 r. za całokształt działalności pisarskiej i dziennikarskiej[102]. Na dokumencie widnieje podpis Pawła Dąbka, przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej[103].

PREZYDIUM WOJEWÓDZKIEJ
RADY NARODOWEJ
W LUBLINIE

PRZYZNAJE

MARII
BECHCZYC-RUDNICKIEJ

NAGRODĘ WOJEWÓDZKĄ
1963
ROKU

ZA CAŁOKSZTAŁT DZIAŁALNOŚCI PISARSKIEJ
I DZIENNIKARSKIEJ

PRZEWODNICZĄCY
PREZYDIUM WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ
Paweł Dąbek
(PAWEŁ DĄBEK)

LUBLIN 29 LIPCA 1963 ROKU

Fot. 14. Nagroda Wojewódzka 1963 r. Autorka A. Kuczyńska.

[99] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej…, k. 22.

[100] T. Walichnowski, *Współpraca PRL–ZSRR w dziedzinie nauki, kultury i sztuki,* [w:] *Sojusz narodów ZSRR i Polski,* red. A. Sokolnicki, Warszawa, 1978, s. 103–104.

[101] W. Koszela, *Wysokie odznaczenia dla ZDK SFA!,* „Gazeta Sanocka – Autosan", nr 21 (90), s. 3.

[102] Dokumenty osobiste Marii Bechczyc-Rudnickiej..., k. 17.

[103] P. Pruss, *Paweł Dąbek to był działacz o absolutnie czystych rękach*, Fragment relacji świadka historii. Rozmowa: Tomasz Czajkowski. Teatrnn.pl Paweł Dąbek, to był działacz o absolutnie czystych rękach – Piotr Pruss – fragment relacji świadka historii z 17 sierpnia 2009 – Historia Mówiona – Teatr NN [dostęp: 25.09.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Przeprowadzona analiza materiałów zgromadzonych w Oddziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki UMCS pozwala stwierdzić, że archiwalia dotyczące Marii Bechczyc-Rudnickiej stanowią cenne i wielowymiarowe źródło do badań nad historią życia kulturalnego Lublina po 1944 r. Zachowane fotokopie dokumentów osobistych, legitymacji, odznaczeń państwowych, kart pocztowych oraz korespondencji prywatnej umożliwiają rekonstrukcję nie tylko kolejnych etapów działalności zawodowej i społecznej bohaterki, lecz także relacji i kontaktów środowiskowych oraz miejsca, jakie zajmowała w powojennym życiu literackim, teatralnym i kulturalnym miasta.

Analiza zgromadzonych dokumentów pozwoliła osiągnąć zasadniczy cel artykułu, jakim było ukazanie potencjału badawczego korespondencji i materiałów osobistych jako źródeł historycznych. Dokumenty te okazały się świadectwem nie tylko indywidualnych losów Marii Bechczyc-Rudnickiej, lecz również funkcjonowania instytucji kultury, organizacji literackich i środowisk twórczych w pierwszych dekadach Polski Ludowej. Szczególne znaczenie mają listy kierowane do Bechczyc-Rudnickiej przez przedstawicieli polskiego i europejskiego życia intelektualnego, które pozwalają uchwycić charakter jej relacji zawodowych i towarzyskich oraz potwierdzają pozycję, jaką zajmowała w środowisku literackim i teatralnym.

Przedstawione źródła ukazują Marię Bechczyc-Rudnicką jako osobę aktywnie uczestniczącą w procesie odbudowy życia kulturalnego po II wojnie światowej. Dokumenty związane z działalnością w strukturach PKWN, Wojewódzkim Wydziale Kultury i Sztuki, Związku Literatów Polskich, PEN Clubie, redakcji „Kameny" czy Teatrze im. Juliusza Osterwy pozwalają prześledzić skalę jej zaangażowania w organizację i rozwój życia kulturalnego regionu. Jednocześnie zgromadzone archiwalia uwypuklają złożoność funkcjonowania ludzi kultury w realiach politycznych Polski Ludowej, gdzie działalność twórcza i organizacyjna pozostawała w ścisłym związku z mechanizmami państwowymi.

Badane materiały potwierdzają również dużą wartość poznawczą dokumentów osobistych w badaniach biograficznych. Nie tylko uzupełniają one bowiem informacje znane z opracowań naukowych, ale też dostarczają nowych danych dotyczących działalności, kontaktów i zainteresowań bohaterki. Przykładem mogą być dokumenty związane z działalnością PEN Clubu czy korespondencja z Juliuszem Kleinerem i Janem Parandowskim.

Przeprowadzone badania nie wyczerpują potencjału zgromadzonego zespołu archiwalnego. W zasobach Biblioteki UMCS znajdują się kolejne materiały, które mogą się stać przedmiotem odrębnych analiz literaturoznawczych, teatrologicznych, kulturoznawczych czy biograficznych. Z tego względu niniejszy artykuł należy traktować jako wstęp do dalszych badań nad spuścizną Marii Bechczyc-Rudnickiej oraz nad środowiskiem kulturalnym powojennego Lublina.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Zachowanie pamięci o takich postaciach jak Maria Bechczyc-Rudnicka pozostaje ważnym zadaniem współczesnych instytucji kultury i badaczy. Archiwalia przechowywane w Zbiorach Specjalnych Biblioteki UMCS nie tylko dokumentują działalność jednostki, ale również stanowią świadectwo historii lokalnej społeczności intelektualnej. Ich opracowywanie i udostępnianie przyczynia się do ochrony dziedzictwa kulturowego regionu oraz umożliwia pełniejsze odtworzenie dziejów osób, które współtworzyły powojenne życie kulturalne Lubelszczyzny. Roman Szydłowski pisze o tym tak: „Czas jest nieubłagany. Odchodzą nawet ludzie tak niezniszczalni jak Maria Bechczyc-Rudnicka. Lecz my, którzy pozostaliśmy jeszcze na tej ziemi, powinniśmy zrobić wszystko, by pozostał po nich przynajmniej trwały ślad”[104].

Bibliografia

Adamczewski J., *Mała encyklopedia Krakowa*, Kraków 1997.

Batora K., *Ważyk Adam*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, red. J. Czachowska, A. Szałagan, t. 9, Warszawa 2004.

Baran A., *Ksenia Matafin – życie i działalność w latach 1888–1918*, „Bibliotekarz Lubelski” 2023, r. LXVI, s. 25–52.

Bechczyc-Rudnicka M., *Spojrzenie z parteru*, [w:] *W stołecznym Lublinie*, red. M. Bechczyc-Rudnicka, Lublin 1959.

Bieńko O. M., Wyrzykowski M., *Załatwiali w sposób poważny sprawy, które nas dotyczą...*, [w:] *Artyści sceny polskiej w ZASP 1918–2008: 90 lat Związku Artystów Scen Polskich: księga jubileuszowa*, red. A. Rozhina, Warszawa 2008.

Bigoszewska W., *Polskie ordery i odznaczenia*, Warszawa 1989.

Bończa-Tomaszewski W., *Kodeks orderowy. Przepisy obowiązujące posiadaczy orderów, odznaczeń, medali i odznak*, Warszawa–Kraków 1939.

Chomiński M. J., *Słownik muzyków polskich*, t. 2, Kraków 1967.

Derecki M., *Pani Maria*, [w:] *Z dziejów ruchu literackiego na Lubelszczyźnie. Szkice i wspomnienia*, red. S. A. Łukowski, Lublin 1998.

Franaszek A., *Herbert. Biografia*, Kraków 2018.

Frankowska B., *Encyklopedia Teatru Polskiego*, Warszawa 2003.

Grzegorczyk P., *Puszkin w Polsce*, „Pamiętnik Literacki” 1950, nr 39, s. 422–429.

Gzella A. L., *Jaworski Kazimierz Andrzej*, [w:] *Słownik Biograficzny Miasta Lublina*, t. 1, red. T. Radzik, J. Skarbek, A. Witusik, Lublin 1993.

Jacki J., *Brandys Kazimierz*, [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, red. A. Hutnikiewicz, A. Lam, Warszawa 2000.

Jakubiszyn A., *O pewnych problemach życia kulturalnego w Lublinie*, „Kamena” 1955, nr 10–12 (104–106), r. XXII, s. 71–72.

[104] R. Szydłowski, *Maria Bechczyc-Rudnicka*, [w:] *Jego siła nas urzekła. Szkice i wspomnienia z dziejów lubelskiego teatru*, red. A. L. Gzella, Lublin 1985, s. 444–448.

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Jasienowicz M., Wilczyńska M., *Dyrektor Tadeusz Smołka*, „Biuletyn Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie" 1970, r. XVIII, nr 4, s. 5–19.
Kersten K., *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948*, Warszawa 1985.
Kłak T., *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia z Matafinów*, [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, red. A. Hutnikiewicz, A. Lam, t. 1, Warszawa 2000.
Kłak T., *Kłosowski Józef Nikodem*, [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, red. A. Hutnikiewicz, A. Lam, t. 1, Warszawa 2000.
Kochańczyk A., *Bechczyc-Rudnicka Maria Ksenia*, [w:] *Słownik Biograficzny miasta Lublina*, red. T. Radzik, J. Skarbek, A. A. Witusik, t. 1, Lublin 1993.
Kochańczyk A., *Maria Bechczyc-Rudnicka*, [w:] *Lublin literacki 1932–1982. Szkice i wspomnienia*, red. W. Michalski, J. Zięba, Lublin 1984.
Kochańczyk A., *O Marii Bechczyc-Rudnickiej*, „Akcent" 2018, nr 2, s. 157–169.
Krzyżanowski J., *Brückner Aleksander*, [w:] *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 2000.
Kuraś M., *Feliks Chmurkowski – aktor oddany sprawom teatru*, [w:] *Artyści sceny polskiej w ZASP*, red. A. Rozhin, Warszawa 2008.
Michalski W., Zięba J., *Lublin literacki. Szkice i wspomnienia*, Lublin 1984.
Mołdawa T., *Ludzie władzy 1944–1991: władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Warszawa 1991.
Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 1995.
Parandowski J., *Wspomnienia i sylwety*, (przedruk z „Wiadomości Literackich", 1928), Wrocław 1968.
Słowniczek Bio-Bibliograficzny Pisarzy należących do lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich w r. 1964, red. M. Bechczyc-Rudnicka, Lublin 1964.
Sobieraj M., *Jaworski Kazimierz Andrzej, Słownik Biograficzny miasta Lublina*, red. T. Radzik, J. Skarbek, A. A. Witusik, t. 1, Lublin 1993.
Szarłat A., *SPATIF. Upajający pozór wolności*, Wołowiec 2022.
Szydłowski R., *Maria Bechczyc-Rudnicka*, [w:] *Jego siła nas urzekła. Szkice i wspomnienia z dziejów lubelskiego teatru*, red. A. L. Gzella, Lublin 1985.
Walichnowski T., *Współpraca PRL–ZSRR w dziedzinie nauki, kultury i sztuki*, [w:] *Sojusz narodów ZSRR i Polski*, red. A. Sokolnicki, Warszawa 1978.
Wiechecki S., *Moje lubelskie emocje*, „Kamena" 1955, nr 10–12 (104–106), r. XXII, s. 66–67. DOI: https://doi.org/10.1136/thx.10.2.104.
Wrocki E., *Znak czasów*, „Kamena" 1955, r. XXII, nr 10–12 (104–106), s. 32. DOI: https://doi.org/10.1136/thx.10.2.104.
Wyka K., *Dwie sesje Mickiewiczowskie*, „Pamiętnik Literacki" 1957, nr 48/1, s. 221–254.
Zięba J., *Życie literackie Lublina w okresie PKWN*, Lublin 1974.
Zięba M., *Paul Cazin (1881–1963) – po latach*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historycznoliterackie" 1998, r. XII, z. 197, s. 224–236.

Online

Fita S., *Juliusz Kleiner (1886–1957)*, [online] pan-ol.lublin.pl https://web.archive.org/web/20160303174037/http://www.pan-ol.lublin.pl/biul_4/art_419.htm [dostęp: 09.12.2025].

Pobrane z czasopisma Folia Bibliologica **http:/foliabibliologica.umcs.pl**
Data: 30/10/2026 05:05:37

Frankowska B., *Alfabet Krytyków Teatralnych: Maria Bechczyc-Rudnicka*, [online] aict.art.pl https://www.aict.art.pl/2008/11/09/alfabet-krytykeatralnych-maria-bechczyc-rudnicka/ [dostęp: 03.01.2026].

Gierszon U., *Historia Lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich*, [online] zlpinfo.eu https://zlpinfo.eu/warszawa/historia-lubelskiego-oddzialu-zwiazku-literatow-polskich.html [dostęp: 02.02.2026].

Gorzelak U., *Józef Nikodem Klosowski*, [online]teatrnn.pl https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/jozef-nikodem-klosowski/ [dostęp: 25.01.2026].

Gorzelak U., *Maria Bechczyc-Rudnicka (1888–1982)*, [online] teatrnn.pl https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/maria-bechczyc-rudnicka-18881982/ [dostęp: 03.01.2026].

ipn.gov.pl https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/153232 [dostęp: 05.01.2026].

„Kamena" 10–12 (104–106), r. XXII, 1955, [online] https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/30944/edition/30637/content [dostęp: 15.11.2025].

„Kamena", r. XXXII, Nr 20 (330), 1–15 XI 1965, [online] https://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/publication/30775/edition/30473/content [dostęp: 25.10.2025].

Makowska I., *Kamienica Zimorowica 4*, [online] warszawskie-mozaiki.pl https://www.warszawskie-mozaiki.pl/2022/01/kamienica-zimorowica-4.html [dostęp: 17.11.2025].

Pawluczuk K., *Święto niepodległości. Obchody 22 lipca*, [online] przystanekhistoria.pl https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/102351,Swieto-podleglosci-Obchody-22-lipca.html [dostęp: 08.09.2025].

Pietrasiewicz T. (red.), *1945–1948. Życie kulturalne miasta*, [online] teatrnn.pl 1945–1948. Życie kulturalne miasta – Kultura i życie społeczne Lublina – Teatr NN [dostęp: 10.01.2026].

Polska Bibliografia Literacka (PBL) [dostęp: 08.11.2025].

Pruss P., *Paweł Dąbek to był działacz o absolutnie czystych rękach*, Fragment relacji świadka historii. Rozmowa: Tomasz Czajkowski. teatrnn.pl Paweł Dąbek, to był działacz o absolutnie czystych rękach – Piotr Pruss – fragment relacji świadka historii z 17 sierpnia 2009 – Historia Mówiona – Teatr NN [dostęp: 25.09.2025].

Szałagan A., *Polscy pisarze i badacze literatury XX i XXI wieku*, [online] pisarzeibadacze.ibl.edu.pl https://pisarzeibadacze.ibl.edu.pl/haslo/899/bechczyc-rudnicka-maria-ksenia [dostęp: 04.01.2026].

Tyszkiewicz B., *Toporowski Marian*, [online] pisarzeibadacze.ibl.edu.pl https://pisarzeibadacze.ibl.edu.pl/haslo/4229/toporowski-marian [dostęp: 04.01.2026].

Zięba J., *Ciągle uczestniczyła w życiu literackim – od czasu „PKWN-u aż do „OKON-u"*, Fragment relacji świadka historii z 8 stycznia 2016 roku, [online] teatrnn.pl https://teatrnn.pl/historiamowiona/fragmenty/ciagle-uczestniczyla-w-zyciu-literackim-od-czasu-pkwn-u-az-do-okon-u/?utm_source [dostęp: 03.01.2026].